ՊԵՏՐՈՍ Մ. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (991-1258 ԹԹ.)

(Հայկական Ծագումով Աբբասեան Խալիֆաները)

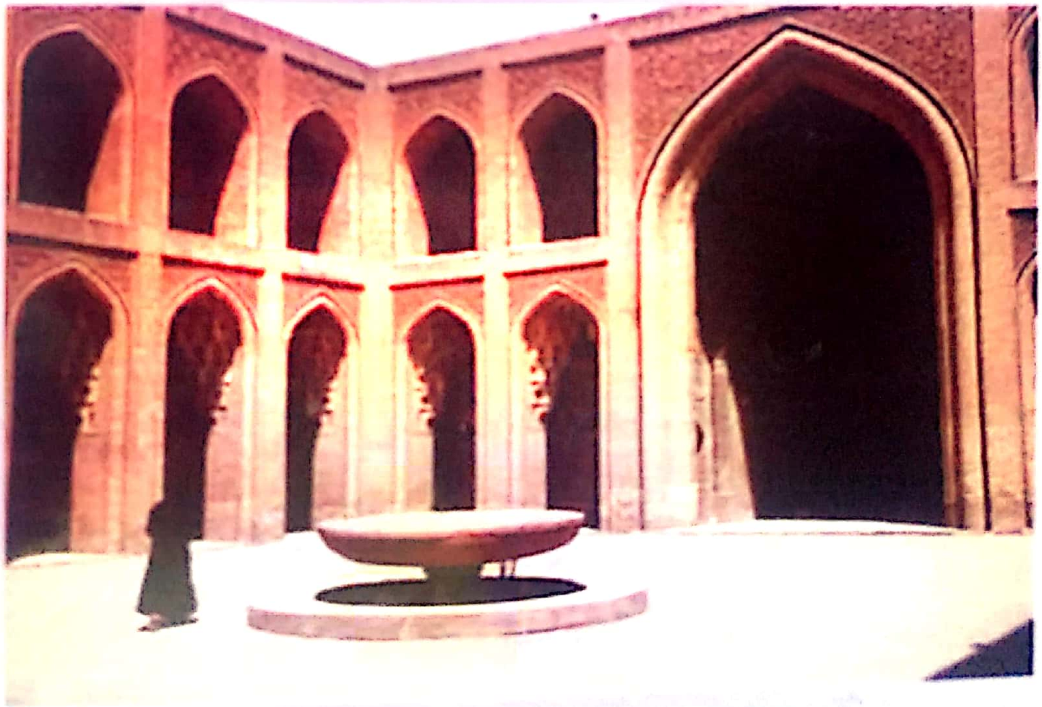

Scanned by CamScanner

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Պետրոս Մովսէս Թովմասեան

ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(991 – 1258 ԹԹ.)

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ)

6922

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
146

ARCH. MESROB ASHJIAN
BOOK SERIES
146

ԵՐԵՒԱՆ 2016

БИБЛИОТЕКА
Институт истории АН Арм.ССР

Scanned by CamScanner

ՀՏԴ 93/94
ԳՄԴ 63.3
Թ 794

Պետրոս Մովսէս Թովմասեան

Թ 794 ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (991 – 1258)։ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ)/ Պ.Մ. ԹՈՎԱՍԵԱՆ.- ԵՐ.: ՀՀ ԳԱԱ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ, 2016.- .- … ԷՋ:

Կէս հազարամեակ կեանք ունեցող Աբբասեան Խալիֆայութիւնը (750-1258) կը համարուի Միջին Արեւելքի ժողովուրդներու հին պատմութեան կարեւոր պատմաշրջաններէն մէկը: Խալիֆայութեան երեսունեօթ խալիֆաներէն շատերուն մայրերը Արաբ չէին. Պարսիկ, Թուրք, Յոյն, Հաբէշ, Վրացի, Ռուս…: Այս իրականութեան մէջ Հայ Ժողովուրդն ալ ի կողքին այլ ժողովուրդներու կը գրաւէ իր յատուկ տեղը՝ հակառակ կրօնական տարբերութեանց:

Համաձայն Արաբական աղբիւրներու՝ Աբբասեան խալիֆաներէն երեք խալիֆաներու մայրերը եղած են հայուհիներ, որոնց անուններն ալ պահուած են այդ աղբիւրներուն մէջ: Այս գիրքը կը բացայայտէ այդ խալիֆաներու պատմութիւնը եւ անոնց կապերը Հայաստանի եւ Հայ Ժողովուրդին հետ:

Յիշեալ Աբբասեան երեք խալիֆաներուն մենք կոչեցինք "Հայկական Ծագումով Աբբասեան Խալիֆաներ", որոնք են՝ Ալ-Կաըմ (1031-1075), Ալ-Մուկթադի (1075-1094), Ալ-Մուսթադիը (1170-1180):

Կայ նաեւ չորրորդը՝ ալ-Մուսթազհիր (1094-1118), որ ալ-Մուկթադիի զաւակն էր. թէեւ անոր մայրը հայուհի չէր, սակայն ան իր մէջ բաւականին հայկական արիւն ունէր, ինչպէս պիտի պարզենք. եւ հինգերորդը՝ ալ-Նասը՛ր (1180-1225), որ ալ-Մուսթադիըի զաւակն էր:

Այսպէս, Հայոց Պատմութեան բազմաթիւ խոպան դաշտերէն մէկուն մէջ քալելով, կը փորձենք՝ չբացուած եւ չլուսաբանուած կարեւոր էջ մը բանալ եւ հրամցնել մեր սիրելի ընթերցողին. մանաւանդ, որ նման ուսումնասիրութիւն մը գոյութիւն չունի հայ իրականութեան մէջ, ինչ որ մեզի մղեց կատարելու այս աշխատանքը:

ՀՏԴ 93/94
ԳՄԴ 63.3

ISBN 978-9939-860-33-6
© ՀՀ ԳԱԱ պատմութեան իստիտուտ, 2016

Scanned by CamScanner

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔ 2

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ 9

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 1 - ԱՐԱԲԵՐԷՆԻ ՏԱՌԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ 13

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՆԱԽԱՄՈՒՏՔ 14

1. ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ 16

2. ԱԼ-ԿԱԴՐ ԽԱԼԻՖԱՅԻ ԵՒ ԳԱԳԻԿ Ա. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 22

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 2 - ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 27

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 3 - ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ 3-ՐԴ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆԻ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ 28

3. ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ 1021Թ. ԱԼ-ԿԱԴՐ ԽԱԼԻՖԱՅԻ ՕՐՈՎ 30

Բ. ԳԼՈՒԽ

26-ՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ ԱԼ-ԿԱԸՄ (1031-1075) 35

1. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱՌԱՋԻՆ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ԿԱԸՄԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ 1031Թ. 36

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 4 - ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 37

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 5 - ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ՅԻՇԱԾ ԵՆ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ 41

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 6 - ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ՅԻՇԱԾ ԵՆ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ 42

2. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ ԱԼ-ԿԱԸՄ ԽԱԼԻՖԱՅԻ ՕՐՈՎ 1045Թ. 42

Scanned by CamScanner

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 7 - ԱՇՈՏ Ա-Ի ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ 44
3. ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐԸ ՆՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽՈՒՆ, ՈՒ ԱՆՈՆՑ ՄՈՒՏՔԸ ԲԱՂԴԱԴ ԱԼ-ԿԱԸՄԻ ՕՐՈՎ 1055Թ. 48
4. ՊԱՅՔԱՐԸ՝ ԹՈՒՐՔ-ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿ-ԲՈՒԱՅՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ ԱԼ-ԿԱԸՄԻ ՕՐՈՎ 55
5. ԱԼ-ԿԱԸՄ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԽԱԼԻՖԱ 61
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 8 - ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ 4-ՐԴ. ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆԻ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ 62
6. ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁ՝ ԱԼ-ԿԱԸՄԻ ՕՐՈՎ 1071Թ. 64
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 9 - ԱԼ-ԿԱԸՄԻ (1031-1075) ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ......... 73

Գ. ԳԼՈՒԽ

27-ՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱԴԻ (1075-1094) 74
1. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱԴԻ (1075-1094) 75
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 10 - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ 80
2. ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 80
3. ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԷՆ ԵՏՔ ՀԱՅԱԶԳԻ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՐԱԾՔԱՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ 83
4. ՓԻԼԱՐՏՈՍ ՎԱՐԱԺՆՈՒՆԻԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ 88
5. ՓԻԼԱՐՏՈՍ ՎԱՐԱԺՆՈՒՆԻԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱԴԻ ԽԱԼԻՖԱՅԻՆ 91
6. ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱԴԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳԻՉ ԽԱԼԻՖԱՆ... 94
7. ՏԱՐԱԾՔԱՇՐՋԱՆԸ ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ 97
8. ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱԴԻԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԵՐՋԸ 99

Scanned by CamScanner

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 11 - ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱԴԻԻ (1075-1094) ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ 107

Դ. ԳԼՈՒԽ
28-ՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՋՀՐ (1094-1118) 108
1. ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՋՀՐ ԽԱԼԻՖԱՆ 108
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 12 - ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՋՀՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ....................109
2. ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐՈՒ Ա. ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ԵՒ ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՋՀՐ ԽԱԼԻՖԱՆ 114
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 13 - ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՋՀՐԻ (1094-1118) ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ 118

Ե. ԳԼՈՒԽ
ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ (1118-1170) 119
1. ԱԼ-ՄՈՒՍԹՐՇԴԻ ԵՒ ԱԼ-ՐԱՇԸԴԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ 119
2. ԵԴԵՍԻՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱՖԻԻ ՕՐՈՎ 121
3. ԱԼ-ՄՈՒԿԹԱՖԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՊՍԱԿԷ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ 125

Զ. ԳԼՈՒԽ
33-ՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱԴԻԸ (1170-1180)....................128
1. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱԴԻԸ (1170-1180) 128
2. ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱԴԻԸԻ ԿԱՊԸ ՄԼԵՀԻ ՀԵՏ....................130
3. Ս՛ԱԼԱՀ ԱԼ-ԴԻՆ ԱՅՅՈՒԲԻ ԵՒ ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱԴԻԸ....................135

Scanned by CamScanner

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 14 - ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՅԻԸԻ (1170-1180) ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ 137

Է. ԳԼՈՒԽ

34-ՐԴ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱ՝ ԱԼ-ՆԱՍ՛Ր (1180-1225) 138

1. Ս՛ԱԼԱՀ ԱԼ-ԴԻՆ ԱՅՅՈՒԲԻՆ ԵՒ ԱԼ-ՆԱՍ՛Ր 138

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 15 - ԱԼ-ՆԱՍ՛ՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ....................139

2. ԱԼ-ՆԱՍ՛Ր Կ'ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԷ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ԼՐԻՒ ԱՆԿԱԽԱՑՈՒՄԸ....................142

3. ԼԵՒՈՆԻ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ 1198Թ. ԵՒ ԱԼ-ՆԱՍ՛Ր ԽԱԼԻՖԱՅԻ ԴԻՐՔԸ 145

4. ՀԱՅԱԶԳԻ ԲԱԴՐ ԱԼ-ԴԻՆ ԼՈՒԼՈՒԻ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԼ-ՆԱՍ՛Ր ԽԱԼԻՖԱՆ....................148

ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 16 - ԱԼ-ՆԱՍ՛ՐԻ (1180-1225) ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ ԱՌՆՉՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ........150

Ը. ԳԼՈՒԽ

ԱԲԲԱՍԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ (1225-1258) 151

1. ՇԱՋԱՐԱԹ ԱԼ-Դ՛ՈՒՐ ԵՒ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՍԸ՛Մ (1242-1258) ՎԵՐՋԻՆ ԽԱԼԻՖԱՆ....................151

2. ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ....................153

3. ՀԱՅՈՑ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՂԴԱԴԻ ԱՆԿՄԱՆ 1258Թ. 158

4. ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԵՐԸ 164

5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԵՐԸ 165

6. ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ....................166

ՎԵՐՋԱԲԱՆ 169

ԳԾԱՅՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 1 - ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Scanned by CamScanner

ԳԾԱՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 2 - ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԳԾԱՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 3 - ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
ՔԱՐՏԷԶ ԹԻՒ 1 - ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ XI Դ. ՍԿԻԶԲԷՆ XII ԴԱՐԻ ԿԷՍԵՐԸ (1031-1118)
ՔԱՐՏԷԶ ԹԻՒ 2 - ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԸ XIII Դ. ՍԿԻԶԲԻՆ (1118-1225)
ՊԱՏԿԵՐ ԹԻՒ 1-ԳԱԳԻԿ Ա. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ (990-1020) ԱՐՁԱՆԸ
ՊԱՏԿԵՐ ԹԻՒ 2- ԱԼ-ՄՈՒՍԹԱՃԻԼԻ ԿՆԻՔԸ
ՊԱՏԿԵՐ ԹԻՒ 3 - ԱԼ-ՆԱՍ՛ՐԻ ՊԱԼԱՏԸ
ՊԱՏԿԵՐ ԹԻՒ 4 - ԱԼ-ՆԱՍ՛ՐԻ ԴՐԱՄԸ
ՊԱՏԿԵՐ ԹԻՒ 5 - ԲԱԴՐ ԱԼ-ԴԻՆ ԼՈՒԼՈՒԻ ԴՐԱՄԸ
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 17 - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ 170
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 18 - ԱԼ-ԿԱԴԻՐԻՆ ՅԱՋՈՐԴՈՂ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ 171
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 19 - ՀԱՅԵՐԷՆ ԿՈՉՈՒՄԸ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՅԻՇՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ........ 172
ՑՈՒՑԱԿ ԹԻՒ 20 - ԱՐԱԲԵՐԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՌԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՆԵՐԸ 173
ԱՐԱԲԵՐԷՆՈՎ ՕՏԱՐ ՊԱՏՄԻՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ 175
ՑԱՆԿ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ........ 179
ՑԱՆԿ ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ 186

Scanned by CamScanner

ՊԵՏՐՈՍ ՄՈՎՍԷՍ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏՄԱՇՐՋԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(991 – 1258 Թ.Թ.)

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ԱԲԲԱՍԵԱՆ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐԸ)

Հրատարակչութեան տնօրէն՝	Լ. Մուրադեան
Գիտական խմբագրութիւնը՝	Վ. Տէր-Ղևոնդեան
Համակարգչային ձևաւորումը՝	Հ. Թովմասեան
Սրբագրութիւնը՝	Ս. Պետրոսեան
Ցուցակներու համակարգչային մշակումը՝	Պ. Թովմասեան
Քարտէզների համակարգչային մշակումը՝	Մ. Մարտիրոսեան
Քարտէզների հեղինակ՝	Գ. Բադալեան
Շապիկի համակարգչային մշակումը՝	Ա. Մարանգոզեան

Հեղինակի Ի-հասցէն mhbt2010@gmail.com
Ստորագրված է տպագրության 26.04.2016 թ.
Տպաքանակը՝ 800 օրինակ

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ НАН РА
INSTITUTE OF HISTORY OF NAS RA

ՀՀ, 0019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24/4
РА, 0019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна 24/4
24/4, Marshal Baghramyan Ave., 0019, Yerevan
http://www.aademhisory.am

Scanned by CamScanner

Պետրոս Մովսէս Թովմասեան

93
Թ 79

- Ցեղասպանութենէն ետք առաջին սերունդէն, ծնած պատմական Հայաստանէն դուրս՝ Իրաքի Բասրա քաղաքին մէջ 1954-ին, որպէս իրողութիւն Հայոց դէմ գործադրուած 20-րդ դարու առաջին մեծ ցեղասպանութեան:
- Աւարտած է՝ Բաղդադի Հայոց Ազգային Միացեալ Երկրորդական վարժարանը 1971-ին:
- Աւարտած է՝ Բաղդադի Հայոց Համալսարանի երկրաչափական բաժանմունքը 1976-ին ստանալով քաղաքացիական ճարտարագիտութեան մէջ պսակաւոր գիտութեանց վկայական:
- Հայոց Պատմութեան դասախօս և դասատու Իրաք, Յորդանան, ԱՄՆ, Միացեալ Թագաւորութիւն, Հոլանդա:
- Հեղինակն է Հայոց Պատմութեան «Անցեալին Այս Օր» յօդուածաշարքերուն, հրատարակուած Իրաք, Յորդանան և ԱՄՆ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԻՋԱԳԵՏՔԸ
(Հին ժամանակներէն Մինչև 1 թ. Ք. Ե.)
Երևան, Զանգակ, 2006

ԱՐԱՐԱՏ-ՈՒՐԱՐՏՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԸՆԴՄԷՋԷՆ
(Ուրարտու-Ասորեստանեան Պատմական Երկարատև Պայքարի Ազդեցութիւնը Իսրայէլի եւ Յուդայի Թագաւորութիւններու Պատմութեան Վրայ)
Երևան, Զանգակ, 2012

ISBN 978-9939-860-33-6
9 789939 860336

Scanned by CamScanner